

Nr 6

Utlåtande i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande statliga företagsnämnder.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 452 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* samt nr 545 i andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en utredning med uppgift att utreda frågan om företagsnämndernas arbetsformer i statliga företag och verk samt framlägga förslag till lag som tillförsäkrar de anställda ökad insyn och verklig medbestämmanderätt».

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:545.

Företagsnämnder inom statsförvaltningen m. m.

Spörsmålet om särskilda anordningar för en effektivare samverkan inom statliga och privata företag har sedan länge varit föremål för såväl arbetsgivarnas som de anställdas särskilda uppmärksamhet. Sålunda tillsattes redan 1920 en statlig kommitté för att utreda den industriella demokratiens problem. Kommittén framlade 1923 ett förslag till lag om driftsnämnder, som emellertid blev föremål för kritik och icke kom att framläggas för riksdagen.

På den privata arbetsmarknaden löstes frågan om företagsnämnder genom två avtal, som undertecknades i augusti 1946, det ena mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen och det andra mellan arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens centralorganisation. Avtalen har karaktär av ramavtal. De kommer i tillämpning med kollektivavtalets kraft, så snart de antagits för två motstående förbunds gemensamma verksamhetsområde. Vid tillkomsten av avtalen hade parterna å ömse sidor ansett en reglering av frågan om företagsnämnder genom lagstiftning som icke önskvärd.

Redan innan de här nämnda avtalen om företagsnämnder för den enskilda sektorn träffats hade emellertid 1945 genom ett kollektivavtal tillkommit produktionskommittéer vid försvarets civila arbetsplatser, 1947 inrättades därefter företagsnämnder vid postverket, televerket, SJ, vattenfallsverket och väg- och vattenbyggnadsverket. På dessa områden har verk-

samheten reglerats av en ramöverenskommelse mellan en förhandlingsdelegation för berörda verk och personalens huvudorganisationer. Varje verksamhetsstyrelse har därefter i samråd med verkets personalorganisationer utarbetat mera detaljerade bestämmelser för företagsnämnderna. 1949 inrättades företagsnämnder inom domänverket, och sedan 1950 har samarbetsnämnder successivt inrättats vid olika rent administrativa verk och myndigheter.

I *affärsverken* finns nu i princip organiserat dels en central företagsnämnd i Stockholm och dels lokala nämnder vid varje regional förvaltningsenhet av viss storlek. Inom vissa affärsverk tillsättes även en instans mellan den centrala och de lokala nämnderna. Dylika distriktsnämnder är inrättade vid de regionala förvaltningsenheter, som är direkt underställda respektive affärsverksstyrelse i post- och televerken samt SJ. Hos flertalet *statliga aktiebolag* finns även inrättade företagsnämnder.

Företagsnämndernas uppgifter har i stort sett varit desamma inom de statliga bolagen som inom affärsverken. Nämnderna är icke beslutande och de får icke befatta sig med bland annat tvister rörande kollektivavtalsärenden eller löneärenden. Däremot behandlar nämnderna produktionens teknik, organisation, planering och utveckling. Bland andra viktigare grupper av ärenden som behandlas i nämnderna må nämnas frågor rörande samsättning av partiellt arbetsföra, förebyggande åtgärder mot olycksfall, utbildningsfrågor, rationaliserings- och förslagsverksamhet samt information rörande investeringar, driftkostnader, bokslut och taxefrågor.

Inom civildepartementet utarbetades under 1955 en promemoria om utformningen av företagsdemokratien inom den statliga sektorn, vari man bl. a. förordade en central överenskommelse för hela det statliga området. Under förhandlingarna diskuterades även ökade uppgifter för nämnderna. Förhandlingarna mellan civildepartementet å ena sidan och statstjänarkartellen och tjänstemannaorganisationerna å den andra sidan resulterade i en överenskommelse i slutet av 1958. I anledning därav utfärdade Kungl. Maj:t ett *circulär till statsmyndigheterna angående företagsnämnder m. m. inom statsförvaltningen* (SFS 1958:662). Den träffade överenskommelsen innebar i stort sett en anpassning av de statliga bestämmelserna till det under samma år på den privata arbetsmarknaden reviderade avtalet om företagsnämnder.

Syftet med de statliga företagsnämnderna har kommit till uttryck i de uttalanden som gjordes vid överläggningarna som föregick avtalet. Det framhålls i förhandlingsprotokollet bl. a. följande.

Ett väsentligt syfte med den form för fortlöpande kontakter mellan myndigheter och anställda, som samarbetet inom företagsnämnderna utgör, är, att den skall gagna den statliga verksamheten. Att söka skapa bästa möjliga resultat av denna verksamhet är ett gemensamt intresse. Strävandena mot ökad effektivitet måste genomföras under beaktande av den mänskliga ar-

betskraftens anpassning till ändrade förhållanden. Enligt överenskommelsen skall myndigheten genom att informera de anställdas representanter om verkets tekniska och ekonomiska förhållanden skapa möjlighet för personalen att framkomma med uppslag och synpunkter till gagn för verksamheten och till förbättring av arbetsförhållandena.

Ett motiv för företagsnämnderna är vidare de anställdas krav på ökad insyn i verksamheten. Mot bakgrunden av verksamhetens nutida förhållanden har det framstått som önskvärt, att den anställda kan få en uppfattning om den egna arbetsuppgiftens betydelse, sedd i ett vidare sammanhang. Genom information i företagsnämnderna skall ledningen kunna tillgodose de anställdas anspråk på att få tillgång till sådana upplysningar, att de kunna bilda sig en riktig föreställning om verksamheten och de ekonomiska förhållandena inom verket och ge sin mening tillkänna därom. Myndigheten har härigenom även fått möjlighet att lämna sådana upplysningar, att eventuella missförstånd bland de anställda beträffande verkets förhållanden kunna skingras.

I syfte att tillvarata de anställdas erfarenheter och insikter är det förutsatt, att man i företagsnämnderna samråder om för verket och dess personal väsentliga frågor. Av samrådets natur följer, att detta föregår beslutens fattande och eventuella förändringars genomförande.

Samrådet inrymmer även möjligheter att främja ett gott förhållande mellan arbetsledning och personal.

Genom förslagsverksamheten ha de anställda möjlighet att i särskild ordning framföra förslag till gagn för verket och dess personal samt därjämte rätt att få dessa förslag bedömda av företagsnämnden. Det har förutsatts, att liksom myndigheten skall söka underlätta för de anställda att komma fram med förslag, de anställda skola göra sitt bästa för att lägga fram dylika förbättringsförslag.

Enligt cirkuläret skall företagsnämnd såsom organ för information och samråd inrättas vid verk med i regel minst 50 anställda, såframt myndigheten eller personalorganisationen begär det. Vid verk, där flera nämnder inrättas, må finnas en central företagsnämnd. Inrättas icke nämnd, skall om myndigheten eller personalorganisationen så påkallar utses företagsombud. Det föreskrives, att fråga, som är reglerad av kollektivavtal, avlönings- eller anställningsreglemente eller andra motsvarande författningar eller föreskrifter, ej får behandlas av nämnd. Uppkommer däremot fråga om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av driften inom nämndens område, skall i så god tid som möjligt, innan dylik åtgärd vidtages, samråd därom äga rum inom nämnden. Därest nämnd inrättas eller företagsombud utses, skall vissa vid cirkuläret fogade allmänna grunder i tillämpliga delar tjäna såsom riktlinjer. Enligt dessa har företagsnämnd till uppgift att upprätthålla fortlöpande samverkan mellan myndigheten och personalen i syfte att åstadkomma bästa möjliga arbetsresultat och betjäning av allmänheten, att bereda personalen insikt i verksamhetens ekonomiska, organisatoriska och tekniska betingelser och dess resultat, att verka för god hushållning med arbetskraft och materiel, att verka för säkerhet, sundhet och trivsel i arbetet, att främja verkets yrkes-

utbildning av personalen samt att i övrigt verka för goda drifts- och arbetsförhållanden vid verket. Nämnd och ledamot av nämnden äger vidare att till myndigheten avgiva förslag i frågor, som faller inom dess verksamhetsområde. Vad som stadgats om nämnds uppgifter skall i tillämpliga delar även gälla företagsombud.

Företagsnämnd skall bestå av ledamöter utsedda dels av myndigheten och dels av personalens organisationer. Antalet personalrepresentanter skall utgöra högst sju. Dock kan om så erfordras för ernående av mera allsidig representation, antalet personalrepresentanter ökas med högst två. Myndigheten skall utse högst lika många representanter i nämnden som antalet personalrepresentanter. Som ordförande skall fungera vederbörande chef eller, om denne är förhindrad åtaga sig ordförandeskapet, någon av hans närmaste män i chefsställning. Företagsnämnd skall hålla ordinarie sammanträde en gång varje kalenderkvartal. Avvikelser härifrån kan emellertid överenskommas.

Företagsombud skall utses av personalens organisationer till ett antal av två eller vid arbetsplatser, där personalstyrkan är betydande och överenskommelse därom träffas, högst fyra. Arbetsledningen skall två gånger årligen sammanträffa med företagsombuden och lämna information.

1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna har i sitt den 20 augusti 1960 avlämnade betänkande med förslag till reformering av de nuvarande statliga företagsformerna m. m. (SOU 1960:32) behandlat frågan om industriell demokrati inom de statliga företagen, och därvid övervägt vilka vägar som kan finnas för ökande av de anställdas insyn och medinflytande i företagen. Utredningen anför bl. a.

Att skapa ömsesidig förståelse för olika synpunkter inom de statsägda företagen och att genom information, rådgivning och förslag stödja företagsledningen i olika produktions- och välfärdsangelägenheter är en mycket betydelsefull uppgift. För fullgörandet av denna uppgift kräves effektivt arbetande samrådsorgan.

Parterna på den privata arbetsmarknaden är eniga om att dylika frågor bör ordnas genom samverkan mellan parterna och icke genom ingripanden från statsmakternas sida. De har också i praktiken visat sin vilja att klara upp dylika problem genom överenskommelser, vilka blivit vägledande även för de statliga affärsföretagen. Denna ordning synes oss vara den bästa för statlig lika väl som för enskild affärsverksamhet.

Vi förutsätter alltså, att frågan om samråds- och förslagsverksamheten vid de statliga företagen kan ordnas genom överenskommelser, liksom fallet är inom den enskilda företagsverksamheten. Vi vill dock betona, att det är önskvärt att företagsnämnderna vid de statliga företagen är arbetsdugliga och effektiva. Enligt vår mening får det anses naturligt, att de statliga företagen föregår med gott exempel på detta område.

Ett system där företagsnämndernas befogenhet skulle utvidgas till en ren beslutandefunktion anser vi icke lämpligt. En möjlighet skulle vara att anordna en styrelse eller bolagsstämmorepresentation för de anställda. En sådan representation skulle antingen kunna ordnas direkt genom de vid före-

taget anställda eller indirekt genom att de fackliga organisationerna utsåg representanter. Även mot en sådan lösning kan emellertid vägande invändningar göras. Reellt skulle en minoritetsrepresentation som det väl närmast kunde bli fråga om i företagets styrelse icke ge större inflytande från de anställdas sida än som kan ske i en företagsnämnd. I och med att de anställda skulle företrädas genom sina fackorganisationers representanter i styrelsen skulle deras vida kännedom om de anställdas problem och önskemål visserligen göra dem väl skickade att i styrelsen arbeta för att bästa möjliga relationer skulle uppnås mellan företagsledning och de anställda. Genom att de anställdas representanter skulle bli delaktiga i ledningen av företaget skulle de emellertid även bli tvingade att taga hänsyn till en mängd andra förhållanden berörande företagets organisation, produktion och tekniska problem. De skulle i sådana fall bli bundna av de beslut som föranleddes av dylika överväganden i styrelsen. I uppkommande intresse tvister skulle då icke samma frihet föreligga för representanterna att ge uttryck åt de anställdas invändningar. Personalrepresentanterna skulle kunna mötas av förebråelser för sina beslut och skulle slitas mellan motsatta förpliktelser och hänsyn, vilket icke skulle vara till gagn för samarbetet, vare sig för företagsledning eller de anställda.

Såvitt vi kan bedöma torde därför samråds- och förhandlingsvägen genom företagsnämnderna vara den ordning som för närvarande ger de bästa förutsättningarna för att den industriella demokratien i de statliga företagen skall komma till verkligt uttryck. Oundgängligt är dock då såsom i det föregående framhållits att alla företagsnämnder bedriver sitt arbete på ett effektivt sätt.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1957 års riksdag väcktes motionerna I:227 och II:262, i vilka föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att en utredning tillsattes med uppgift att utreda vissa i motionerna angivna frågor och utforma förslag till en lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen. Motionerna behandlades av *andra lagutskottet*, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 24, avstyrkte desamma.

De statliga företagsnämndernas verksamhet upptogs till behandling i motionen II:581 vid 1960 års riksdag. Motionen hänvisades till lagutskott och behandlades av *andra lagutskottet*. Över motionen avgavs på utskottets begäran yttranden av Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation, vilka båda avstyrkte motionen. I sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 66, anförde utskottet bl. a.

I motionen förordas ett utbyggande av de statliga företagsnämnderna från — såsom de hitintills varit — organ för samråd och information till organ med beslutande befogenheter, åtminstone i för de anställda viktiga intressefrågor. Motionärerna föreslår därför, att en utredning tillsättes med uppgift att behandla frågan om de statliga företagsnämndernas arbetsformer samt att utforma förslag till en lagstiftning som tillförsäkrar de anställda i statliga verk och företag ökad insyn och verklig medbestämmanderätt.

Vid 1957 års riksdag väcktes motioner med i huvudsak samma innebörd

som den nu förevarande, dock att motionerna då avsåg icke blott den offentliga utan jämväl den privata sektorn. Riksdagen framhöll därvid, att utvecklingen i vårt land, efter hand som den fackliga arbetarrörelsen vuxit sig starkare, medfört att arbetstagarparten beretts allt större möjligheter till insyn i företagen samt att ett led i denna utveckling varit inrättandet av företagsnämnder. Tillkomsten av dessa hade byggt på ett accepterande av den så småningom framvuxna uppfattningen att för arbetsmarknadens parter gemensamma problem bäst löstes genom frivilliga överenskommelser mellan berörda parter. Enligt riksdagen skulle kontinuiteten i utvecklingen brytas, om man ginge över till en lagstiftning av det slag som förordats. Den gällande ordningen ägde sin styrka däri, att den byggde på ett förtröendefullt samarbete mellan parterna. Det torde icke utan vidare kunna förutsättas att en i lag given reglering skulle i motsvarande grad vara ägnad att vinna anslutning hos dem som omfattades därav. Riksdagen anförde också, att den utveckling som förevarit och de resultat som ditintills nåtts genom frivilliga överenskommelser icke gav stöd för antagande att en lagstiftning skulle för någondera parten medföra fördelar utöver dem som kunde vinnas genom att fortsätta på den inslagna vägen. Riksdagen avslög därför motionerna.

Sedan dessa uttalanden gjordes har icke inträffat något som enligt utskottets mening föranleder till ett ändrat ställningstagande. De hörda remissinstanserna har också ansett att frågor angående företagsnämndernas verksamhet alltjämt bör lösas genom överenskommelser mellan berörda parter. Det kan därjämte nämnas, att 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna i sitt den 20 augusti i år avgivna betänkande behandlat frågan om olika vägar att öka de anställdas insyn och medinflytande inom statsförvaltningen. Utredningen har därvid funnit, att samråds- och förhandlingsvägen genom företagsnämnder torde vara den ordning som för närvarande ger de bästa förutsättningarna för att den industriella demokratin i de statliga företagen skall komma till verkligt uttryck.

Genom en den 16 december 1960 dagtecknad *proposition, nr 18 år 1961*, anhöll Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1960 fattade beslut, bl. a. Rekommendation (nr 113) angående samråd och samverkan på branschplanet och på det nationella planet mellan offentliga myndigheter samt arbetsgivarnas och arbetstagarorganisationer. Med hänvisning till en i propositionen intagen redogörelse för de olika samarbetsformer som förekommer i Sverige och för företagsnämndernas verksamhet fann *föredragande departementschefen, statsrådet Nilsson*, rekommendationen ej föranleda någon åtgärd från svensk sida.

Propositionen behandlades av *andra lagutskottet*, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 1, ej fann anledning till erinran mot vad departementschefen yttrat.

Det må i detta sammanhang även nämnas, att *chefen för civildepartementet, statsrådet Lindholm*, i *bilaga 14 till statsverkspropositionen 1963* framhållit vikten av att företagsnämndernas verksamhet inom den statliga sektorn stimuleras genom insatser från det allmännas sida.

Motionen

I motionen framhålles, att de anställdas krav på ökat inflytande inom företagen är en fråga som blir allt mer aktuell. När avtalet om företagsnämnder träffades, ansågs detta som ett första steg på vägen mot ett verkligt inflytande för de anställda. Det hävdas emellertid nu, att vederbörande departement anser en sådan utveckling icke önskvärd och att de försök som vid avtalsförhandlingar gjorts från de anställdas sida att vidga sitt inflytande mött kompakt motstånd från statsmaktens representanter. En utredning skulle därför enligt motionärerna bli av stort värde och även ha betydelse för förhållandena inom det privata näringslivet.

Utskottet

I förevarande motioner hemställes om en utredning med uppgift att behandla frågan om företagsnämndernas arbetsformer i statliga företag och verk samt att framlägga förslag till lag som tillförsäkrar de anställda ökad insyn och verklig medbestämmanderätt.

Redan vid 1957 års riksdag väcktes motioner med yrkanden om lagstiftning av samma slag. Dessa motioner hade avseende å såväl den offentliga som den privata sektorn. Riksdagen avslog motionerna under framhållande av att frågan bäst löstes genom frivilliga överenskommelser mellan parterna och i förtroendefullt samarbete dem emellan. Därvid framhöll riksdagen även, att en i lag given reglering måhända icke skulle i motsvarande grad vinna anslutning hos dem som omfattades därav.

En motion med samma innebörd som de nu förevarande väcktes vid 1960 års riksdag. Därvid avgavs yttranden av Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation, vilka båda avstyrkte motionen under hänvisning till att frågor angående företagsnämndernas verksamhet borde lösas genom överenskommelser mellan berörda parter. Vidare fanns för riksdagen tillgängligt det betänkande som samma år avgivits av 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna. I betänkandet uttalades att samsråds- och förhandlingsformen genom företagsnämnder bäst gagnade den industriella demokratin i de statliga företagen. Utredningen ansåg vidare, att frågan om företagsnämndernas verksamhet borde lösas förhandlingsvägen. Vid behandlingen av motionen hänvisade riksdagen till vad som uttalats år 1957 i frågan samt återopade därjämte de åsikter som framförts av remissinstanserna och nyssnämnda utredning. Motionen avslogs på dessa skäl av riksdagen.

Utskottet anser icke att sedan år 1960 inträffat något som föranleder till ett ändrat ställningstagande.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I:452 och II:545, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 februari 1963

På andra lagutskottets vägnar:
AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand*, Nils Elowsson, Kaijser, fru Carlqvist, fröken Nordström, herrar Lars Larsson, Edström* och Thorsten Larsson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Nilsson i Göteborg*, Rimmerfors*, fröken Wetterström, herrar Odhe*, Bengtsson i Varberg*, fröken Sandell* och herr Gustavsson i Alvesta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.